

УДК 811.111:37

Олег Комар,
кандидат філологічних наук, доцент,
УДПУ імені Павла Тичини

ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АНГЛІЙСЬКА МОВА» У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про потенціал навчальної дисципліни «Англійська мова» з погляду глобальної освіти. Глобалізація постає об'єктивним і суперечливим процесом формування єдиного взаємозалежного та взаємозумовленого загальносвітового простору, що стосується усіх сфер життя сучасного суспільства, у тому числі й сфери освіти. Метою статті є розгляд теоретичних засад глобальної освіти та визначення потенціалу навчальної дисципліни «Англійська мова» у контексті глобальної освіти. Проаналізовано підходи до розуміння понять «глобалізація» та «глобальна освіта», визначено місце англійської мови як навчальної дисципліни у контексті глобальної освіти, виокремлено перспективні аспекти навчальної дисципліни «Англійська мова» як продуктивного ґрунту для впровадження ідей глобальної освіти.

Ключові слова: англійська мова, глобалізація, глобальна освіта, культура, навчальна дисципліна, полікультурність, потенціал.

В статье речь идет о потенциале учебного предмета «Английский язык» с точки зрения глобального образования. Глобализация выступает объективным и противоречивым процессом формирования единого взаимосвязанного и взаимообусловлены общемирового пространства, касается всех сфер жизни современного общества, в том числе и сферы образования. Целью статьи является рассмотрение теоретических принципов глобального образования и определение потенциала учебного предмета «Английский язык» в контексте глобального образования. Проанализированы подходы к пониманию понятий «глобализация» и «глобальное образование», определено место английского языка как учебного предмета в контексте глобального образования, представлены перспективные аспекты учебного предмета «Английский язык» как продуктивной почвы для реализации идей глобального образования.

Ключевые слова: английский язык; глобализация; глобальное образование; культура; учебный предмет; поликультурность; потенциал.

The article deals with the potential of the academic discipline «English Language» from the point of view of global education. The aim of the article is to scrutinize the theoretical principles of global education and define the potential of the academic discipline «English Language» in the context of global education.

The approaches to understanding the concepts of «globalization» and «global education» are analyzed, the place of the English language as the academic discipline in the context of global education is defined, and available aspects of the academic discipline «English Language» as a productive ground for realization of ideas of global education are presented. The conclusion is drawn that learning the English language in the globalized context contributes to the formation of the personality and his/her adaptation to the conditions of the constantly changing multi-cultural world.

Key words: *English language; globalization; global education; culture; academic discipline; multi-cultural environment; potential.*

У світовому масштабі проблеми освіти стають все більш пріоритетними, оскільки визначають майбутнє кожної країни зокрема і світу в цілому. Розв'язуючи завдання збереження національної культурної ідентичності, освіта все частіше створює передумови для усвідомлення приналежності до людства у глобальному розумінні, необхідності виходу за регіональні та національні рамки. У певному сенсі зразком тут постають європейські країни, зокрема Іспанія, Португалія, Франція та інші, де традиційно вкорінена прихильність до власних історико-культурних витоків. З другого боку, означені країни послідовно виступають за європейську інтеграцію і протягом кількох століть є напрямом культурного тяжіння для людей різних національностей та культур.

Сучасна педагогічна наука, зокрема й методика викладання мови, як рідної, так й іноземних, долають тенденції монокультурності на користь полікультурності, що зумовлює все більшу відкритість світу, іншим мовам і культурам, особливо у мультинаціональних, полікультурних суспільствах в умовах зростання рівня міграції. Означені чинники зумовлюють прагнення європейських країн до виховання дітей та молоді у дусі толерантності, полікультурності, полікультурної освіти тощо. Проте, останнім часом в європейській освіті все частіше постає суперечність між прагненням до полікультурності та збереженням власної національно-культурної ідентичності.

Концепції глобальної освіти постають своєрідним рішенням означеної проблеми. Вони мають деякі відмінності між собою, проте головною їх спільною рисою є направленість на зміст освіти, як загальної, та і професійної. За таких умов процес навчання постає своєрідною призмою, крізь яку глобальне сприймається, оцінюється й усвідомлюється через норми та явища власної культури.

Кардинальні зміни, що відбуваються останнім часом у соціально-економічному, політичному та культурному житті нашої країни потребують формування такої особистості, яка внутрішньо готова до міжкультурної взаємодії та має достатні знання й навички застосування іноземної мови як інструмента такої взаємодії. Розв'язання проблеми підготовки такої

особистості багато в чому залежить від професійної кваліфікації педагогічних кадрів, зокрема вчителів англійської мови. Варто зазначити, що глобальна освіта постає підґрунтям, на яке накладається традиційна національна освіта, та готує людину до життя у сучасних об'єктивно зумовлених умовах; вона не передбачає відмову від існуючого змісту освіти та не привносить кардинальні зміни у навчальний процес. Використання ідей глобальної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах та у ВНЗ потребує від учителя певного переналаштування свідомості, психології та методичних умінь. Саме тому підготовка майбутніх учителів іноземної, передусім англійської, мови в умовах глобальної освіти повинна відбуватися з урахуванням означених вище факторів.

Ряд питань, пов'язаних з проблемою глобального контексту змісту освіти та професійної підготовки вчителів у цьому ключі, останнім часом розглядався представниками як вітчизняної, так і міжнародної наукової спільноти. Зокрема, проблеми глобальної освіти в аспекті теорії та практики представлено у працях В. Андрущенко, Н. Бурбулеса, О. Войналовича, Б. Вульфсона, Я. Колкера, В. Кременя, Н. Лавриченко, А. Ліферова, Н. Ничкало, В. Сенашенка, Н. Чернікової та ін.; проблемам професійної підготовки вчителів у контексті глобальної освіти присвячено праці Є. Артамонової, Н. Воєвутко, І. Кириченко, Є. Пасова, Л. Пуховської, Н. Чередніченко та ін.

Проте, проблема потенціалу навчальної дисципліни «Англійська мова», а також професійної підготовки вчителів англійської мови у контексті глобальної освіти, зокрема в аспектах змісту та окремих складових, лишається недостатньо розкритою. Особливої уваги, на нашу думку, потребує розв'язання протиріччя між потенційними можливостями глобальної освіти у формуванні особистості та недостатньою підготовленістю вчителів до використання цих можливостей у навчальному процесі. З огляду на означене, метою статті є розгляд теоретичних засад глобальної освіти та визначення потенціалу навчальної дисципліни «Англійська мова» у контексті глобальної освіти, а також можливостей реалізації означених засад у процесі професійної підготовки вчителів англійської мови.

Глобалізація (від англ. «globe» – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем. Саме це робить проблематичним дати єдине, однозначне сформульоване визначення глобалізації, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби [9].

Спробуємо визначити основні підходи до розуміння поняття «глобалізація» та місце освіти у глобалізаційних процесах. Так, в енциклопедії «Глобалістика» знаходимо таке: «Глобалізація – це злиття національних економік в єдину, загальносвітову систему, що заснована на швидкому переміщенні капіталу, новій інформаційній відкритості світу,

технологічній революції, прихильності розвинених індустріальних країн лібералізації руху товарів і капіталу, комунікаційному зближенні, планетарній науковій революції; для неї характерні міжнародні соціальні рухи, нові види транспорту, телекомунікаційні технології, інтернаціональна система освіти тощо» [8, с. 181].

С. Канінгхем дає таке визначення глобалізації: «Під поняттям «глобалізація» як правило поєднується ціла низка споріднених концептів, зокрема: інтернаціоналізація виробництва, розвиток мультинаціональних корпорацій; міжнародна мобільність людей, розвиток діаспорних та іммігрантських громад та зростаюча мультинаціональність суспільства у розвинених країнах; міжнародні комунікаційні потоки, що забезпечують транснаціональне поширення культурних послуг, образів, предметів масового споживання; глобальна циркуляція ідей і понять...» [11, с. 136].

Як зазначає В. Кремень, «глобалізація ставить прогрес будь-якої країни у більшу залежність від загальнолюдського прогресу, ніж раніше. Динамічний розвиток можуть забезпечити лише ті країни, які тісно співпрацюють із усім світом. Для цього необхідно кілька умов. Серед них, щоб країна знаходилася в однотипних за своїм характером суспільних відносинах із іншими країнами (ринкова економіка, демократична політична система, багатоманітність духовного життя), а також – підготовленість громадян країни до функціонування у глобальному просторі. Іншими словами, освіті треба готувати глобалістичну людину, що здатна жити і успішно діяти в глобальному просторі» [14, с. 10].

О. Красовська наголошує, що «європейський освітній простір сьогодні просуває ідею «трикутника знань», яка полягає в максимально тісному зв'язку освіти, дослідної діяльності та технологічних інновацій. Характерні риси глобалізації в галузі освіти: уніфікація знань, загальне прагнення країн світу до досягнення високої якості освіти. Освіта стає ключовою детермінантою економічних результатів та потенціалу країн світу» [13, с. 103].

О. Войналович трактує поняття «глобалізації» як «комплексне явище, яке включає низку процесів, що відбуваються водночас і має кілька «вимірів», найбільш помітними і важливими серед яких є глобалізація ринку, виробництва та інформації» [6, с. 184].

Разом з цим, деякі дослідники вважають, що глобалізація в освіті, як і в інших галузях є об'єктивним, але далеко неоднозначним процесом [5, с. 26]. Його головна небезпека вбачається у тому, що «замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна одержати сумну уніфікацію, одноманітність і втрату самотнього творчого потенціалу національних (регіональних) освітніх систем» [7].

Загалом, на думку ряду дослідників (А. Бутенко, В. Толстих), розуміння процесу глобалізації фактично є подальшим осмисленням понять «взаємозалежність», «інтернаціоналізація», тому процеси інтернаціоналізації

та глобалізації знаходяться у діяхронічному взаємозв'язку.

А. Бутенко доходить висновку, що глобалізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації. Його особливість полягає у зміні «головного джерела суспільного багатства» [4, с. 9]. На думку автора, при інтернаціоналізації таким джерелом є праця у своїй безпосередній формі, а при глобалізації – наука як безпосередня виробнича сила.

А. Толстих звертає увагу на те, що інтернаціоналізація – це процес інтенсифікації міжнародних зв'язків та обмінів, глобалізація ж означає переростання цього процесу в становлення цілісного світу, в рамках якого окремі суспільства, країни і регіони все більше набувають рис частин єдиного цілого. У такому контексті інтернаціоналізація постає «стартовим майданчиком» глобалізації, поступово усуваючи перешкоди на шляху руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили, що стає домінуючою тенденцією розвитку світового господарства і ринку [8, с. 378].

Таким чином, глобалізація постає об'єктивним і суперечливим процесом формування єдиного взаємозалежного та взаємозумовленого загальносвітового простору, що стосується усіх сфер життя сучасного суспільства, у тому числі й сфери освіти. Крім того, сучасна система освіти розглядається не лише як наслідок, але й як істотний фактор глобалізації. Означені вище аспекти створюють передумови для появи поняття, теорії та практики «глобальної освіти» як відповіді на виклики часу та вирішення насущних проблем освіти в контексті глобалізаційних процесів.

Загалом, термін «глобалізація освіти» використовується європейськими дослідниками для опису процесу універсалізації освіти за якого зникають розбіжності між освітніми системами, а глобальна освіта постає багатовимірною системою знань та цінностей, що формуються у процесі вивчення тем, які спонукають до виходу за рамки предмета, системи, національних кордонів. Вона сприяє становленню творчої особистості, яка має цілісне сприйняття світу, глобальне мислення, здатність до самоаналізу, готовність до вирішення глобальних проблем та почуття відповідальності за власні вчинки [1; 3].

Метою глобальної освіти є підготовка людини до життя в сучасному світі, який є взаємозалежним та мінливим, до вирішення глобальних проблем, кількість яких постійно збільшується. Розвиток глобальної освіти може відбуватися лише шляхом взаємообміну педагогічним досвідом у світі. Її сутністю є розвиток освіти в кожній окремій країні [2].

Концепції глобальної освіти передбачають розгляд локальних і глобальних явищ, які є значущими для існування людини, її духовного і матеріального благополуччя. Через локальне учень виходить на розуміння глобального, а через глобальне – локального, його значущості, цінності, унікальності. Дбайливе ставлення до власної культури сприяє дбайливому ставленню до інших культур і цінностей, зокрема й загальнолюдських.

Отож, глобальна освіта покликана вирішувати завдання розвитку,

виховання й соціалізації особистості, в її основі закладена загальна ідея освоєння картини світу та його проблем крізь призму найближчого оточення дитини, що визначає його національно-культурну ідентифікацію, – сім'ю, громаду, національну спільноту, а глобальне сприйняття світу є умовою і чинником глибшого пізнання найближчого оточення, усвідомлення його цінності й унікальності, необхідності дбайливого ставлення як до нього, так і до всього світу загалом.

Результатом глобальної освіти є система знань, цінностей, компетенцій, що дозволяють жити в гармонії з носіями своєї та інших культур, відповідально і активно діяти на благо найближчого оточення, країни та світу в цілому. Постійний вихід з локального рівня на глобальний та навпаки в рамках того чи іншого навчального предмета формує аналітичні здібності та критичне мислення як основу для вибору стратегії поведінки й діяльності у будь-якій сфері – соціальній, політичній, економічній, екологічній тощо.

Англійська мова як навчальна дисципліна постає не лише однією з найбільш значущих для реалізації ідей глобальної освіти, а й надає широке коло можливостей для розвитку і збагачення її концепцій. Крім того, останнім часом спостерігається зміна парадигми викладання шкільного навчального предмета «Англійська мова» в бік глобальної освіти.

Так, М. Євдокімова говорить про потенційні можливості іноземної мови для розвитку особистості, зокрема вплив вивчення іноземної мови, зокрема англійської мови міжнародного спілкування, на розвиток толерантного ставлення до людей, історії, традицій країни, мова якої вивчається [10, с. 7].

Виховний потенціал будь-якої іноземної мови полягає у трьох аспектах уроку з іноземної мови: у змісті матеріалів, що використовуються під час уроку, в методичній системі навчання, в особистості вчителя і його манері проведення уроку. В цьому розрізі Є. Пасов виділяє поняття «іншомовна культура», яке постає важливим фактором інтеграції навчальної дисципліни в глобальну освіту. Іншомовну культуру дослідник визначає як «духовну субстанцію, яка виникає на основі функціонування і взаємодії засобів – джерел матеріально-діяльнісного середовища, організованого в освітню систему, яка володіє цілим рядом специфічних властивостей (характеристик); структурою (формою) слугують інваріантні взаємозв'язки і взаємозалежності чотирьох базових основ – пізнання, розвитку, виховання і навчання; змістом слугують чотири аспекти іншомовної культури (пізнання, розвиток, виховання, навчання)» [15, с. 22]. Крім того, на думку автора, процес оволодіння іншомовною культурою є шляхом входження учня в культуру, який призводить до його становлення як людини духовної, результатом якого є «інтегративне складне вміння керувати всією діяльністю людини в діалозі культур та основою для подальшого самовдосконалення в самоосвіті» [15, с. 22–23].

Загалом, навчальна дисципліна «Англійська мова» має значний виховний потенціал, який полягає у широкому виборі тем для роботи як зі школярами, так і з студентами. Оволодіваючи іноземною мовою, вони отримують доступ до культурних цінностей іншої країни, оволодіваючи ж комунікативною компетенцією, вони прилучаються до уявних соціокультурних комунікативних ситуацій, мають можливість порівняти їх з комунікативними ситуаціями рідної мови, як у розрізі етноцентризму, так і в дусі толерантності й полікультурності. Саме таким чином глобальна освіта усуває протиріччя між співвідношенням національної та іноземної проблематики при вивченні іноземних мов загалом, та англійської мови як мови міжнаціонального спілкування зокрема.

Дослідник концепції глобальної освіти Я. Колкер таким чином обґрунтовує потенціал освітньої галузі «іноземна мова»:

- універсальність навчальної дисципліни. Іноземна мова відкрита для обговорення численних тем і проблем, що стосуються різних сфер людського життя і мають вагоме значення у сучасному світі, тому вона надає значні можливості для наповнення навчання глобальним змістом;

- комунікативна спрямованість навчання, причому комунікація чи спілкування є як метою, так і засобом навчання. В такому розрізі іноземна мова стає на один рівень з рідною мовою в плані реалізації мислення та інших психічних процесів у словах;

- можливість формування більшості когнітивних універсалій. Іноземна мова як навчальна дисципліна надає можливості вдосконалення внутрішніх психічних операцій. Переважна більшість когнітивних універсалій – мислительних операцій – може формуватися й удосконалюватися у процесі вивчення іноземної мови. Хоча більшість завдань, що виконуються на під час вивчення іноземної мови, не мають глобального змісту, проте дають можливість учням чи студентам аналізувати предмети та явища у взаємозв'язку з різних кутів зору, що сприяє розвитку гнучкості мислення, критичного мислення та формуванню ціннісних пріоритетів;

- здатність усвідомлювати особливості іншої культури. Іноземна мова як освітня галузь має необмежений внутрішній глобальний потенціал, який проявляється не лише у можливості пізнання специфіки інших культур, а й у можливості сприйняття світу очима представників іншої культури [12].

Зрештою, англійська мова як навчальна дисципліна постає продуктивним ґрунтом для експериментального впровадження ідей глобальної освіти, оскільки власне англійська мова є надзвичайно важливою у сучасному світі – як мова міжнаціонального спілкування, передових технологій, науки, Інтернету тощо.

Навчання іноземної мови, передусім англійської, в контексті глобальної освіти створює передумови для розвитку комунікативних

навичок, необхідних для спільного вирішення проблем, які стосуються кожного у глобальному контексті. Крім того, вивчення англійської мови сприяє розвитку умінь та навичок вираження в демократичному дусі власних інтересів, а також здатності до їхнього порівняння, узгодження з інтересами інших. В умовах гострих міжособистісних та міжетнічних конфліктів це стає умовою виживання та запорукою розвитку, як особистого, так і суспільного.

Вивчення англійської мови підвищує рівень гуманітарної освіти, сприяє формуванню особистості та її соціальній адаптації до умов полікультурного світу, що постійно змінюється. Саме тому англійська мова є одним з основних інструментів виховання особистості, яка здатна розглядати себе не лише як представника певної національної культури, але й як громадянина світу в широкому розумінні, яка сприймає себе суб'єктом діалогу культур та усвідомлює власну роль у глобальних процесах.

Дослідження, представлене у статті, не є вичерпним, проте відкриває подальші перспективи вивчення змісту навчальної дисципліни «Англійська мова» у контексті глобальної освіти, а також особливостей неперервної професійної підготовки учителів англійської мови у цьому ж ключі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Burbules N., Torres C. A. *Globalization and Education : An Introduction*. – Published in *Globalization and Education: Critical Perspectives*. – New York: Routledge, 2000.
2. Jackson L. *Globalization and Education* // *Oxford Research Encyclopedia, Education*, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-52?print=pdf>
3. *New Knowledge in a New Era of Globalization* / Edited by Piotr Pachura. – Publisher : InTech, 2011. – 366 p.
4. Бутенко А. Глобализация: сущность и современные проблемы / А. П. Бутенко // *Социально-гуманитарные знания*. – 2002. – №3. – С. 3–18
5. Воєвутко Н. Ю. Сучасні тенденції університетської освіти в умовах соціально-економічних трансформацій в Україні / Н. Ю. Воєвутко // *Педагогічна освіта: теорія і практика*. – 2012. – Вип. 11. – С. 24–27.
6. Войналович О. О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні / О. О. Войналович // *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік, 4–6 лютого 2014 року* / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – с. 184–186.
7. Гаєвська Л. Глобалізація і проблеми освіти / Л. Гаєвська // *Наукова інтернет-конференція «Соціум. Наука. Культура»*. (26–28 січня

- 2010 р.)». – Київ, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kandpednauk-gaevska-la-globalizatsiya-i-problemi-osviti/>
8. Глобалістика: Енциклопедія; автор-составитель І. І. Мазур, А. Н. Чумаков. – М. : ЦНПП Диалог, 2003. – 1328 с.
  9. Глобалізація сучасного світового господарства: сутність та основні ознаки процесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19136/>
  10. Евдокимова М. І. Воспитательный потенциал урока иностранного языка / М. І. Евдокимова // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 4. – С. 7–9.
  11. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
  12. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку. – Учеб. пос. для вузов / Я. М. Колкер, Е. С. Устинова, Т. М. Еналиева. – Москва : Академия, 2000. – 259 с.
  13. Красовська О. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору / О. Ю. Красовська // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. – 2011. – № 2. – С. 102–109.
  14. Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Вища освіта України. – 2011. – №1. – С. 8–11.
  15. Пассов Е. Содержание иноязычного образования как методическая категория / Е. И. Пассов // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 6. – С. 13–23